

РАЗВОЈ ЛОКАЛНЕ САВЕТОДАВНЕ СЛУЖБЕ И ЗАПОШЉАВАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ СТРУЧЊАКА *

Ж. Петровић¹, Марица Миладиновић, Марина Новаков

Сажетак: Пољопривредно саветодавство је један од најважнијих чинилаца од кога зависи модернизација војвођанске пољопривреде и села. Нажалост, саветодавство у Војводини није развијено у односу на потребе војвођанских сељака/фармера. У Војводини сада делује 13 пољопривредних станица и само 82 стручњака чији је примарни задатак саветодавствени рад. Проблем се може релативно успешно превазићи стварањем локалне саветодавне службе од пољопривредних стручњака који су остали /или ће остати/ без посла, као и оних који до сада нису били запослени. Локална саветодавна служба била би у систему садашњих пољопривредних станица и њихових програма саветодавног рада.

Кључне речи: пољопривредно саветодавство, локална саветодавна служба, програм запошљавања пољопривредних стручњака у локалној саветодавној служби.

Осврт на пољопривредно саветодавство и његов значај за развој пољопривреде и села

Пољопривредно саветодавство као пракса има дугу традицију, нарочито у развијеним друштвима са развијеном пољопривредом. Последњих деценија саветодавна пракса уобличио се и као наставна и истраживачка

---

* Рад је део истраживања на пројектима: „Мултифункционалност пољопривреде и рурални развој у функцији укључења Р. Србије у Европску Унију“ и „Социјално-економске и културне карактеристике и потенцијали Војводине као чинилац регионалног повезивања и интеграције у Европу“, које финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Др Живојин Петровић, доцент, Марица Миладиновић, истраживач-приправник, Марина Новаков, истраживач-приправник, Департман за економику пољопривреде и социологије села, Пољопривредни факултет, Нови Сад

дисциплина под називом **Саветодавна наука**¹. Као наставни предмет, Саветодавна наука је саставни и врло битан део образовања пољопривредних стручњака у свим развијеним друштвима, као и неким друштвима у транзицији која, реформишући образовање у пољопривредном школству, настоје да подстакну развојне процесе у пољопривреди и селу². Истовремено, владе свих друштава настоје да развију и реформишу пољопривредно саветодавство и пољопривредна истраживања, обзиром на познату и потврђену чињеницу да се улагање у овај сектор вишеструко исплати³.

На нивоу појмовног одређења саветодавство је еволуирало током времена, онако како су се развијала саветодавна пракса и отварали проблеми које је требало дефинисати и теоријски осмислити. Иако анализа самог саветодавства није предмет овог рада, указујемо само на неке основне информације о еволуцији саветодавства, не због доктринарно-теоријских разлога, него због циљева овог рада и реформи пољопривредних станица које треба да имају водећу улогу у пољопривредном саветодавству Војводине.

Рани концепт (и пракса) саветодавства полазио је од тога да су саветодавци у улози експерата у односу на сељака/фармера; саветодавци (и саветодавна служба) треба да пренесу фармерима производно-техничка знања, саветодавци су у улози „пошиљаоца“ поруке (знања), а сељаци/фармери у улози „слушаоца“ и „пријемника“. Овакав концепт у први план истиче **образовну** димензију саветодавства у односу на сељаке/фармере, а типична одредба овако схваћеног саветодавства јесте схватање Maunder-а: „Саветодавство је служба или систем који помаже људима на фарми, кроз

---

¹ Саветодавна наука је врло комплексна дисциплина и заснива се на знању из Руралне социологије, Комуникологије, Социјалне психологије, образовање одраслих, Менаџмент, Теорију система, Социјалну антропологију и друге друштвене науке. Вид. Ceas Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), *Communication for rural innovation: Rethinking agricultural extension*, Blackwell Publishing, Oxford, UK с. 37.

² Као наставни предмет Пољопривредно саветодавство још увек не постоји на нашим пољопривредним факултетима. Тек у новије време једино је на Економском факултету у Суботици уведено **Аграрно саветодавство** у образовање студената Агроекономског смера.

³ Јавна улагања у пољопривредно саветодавство и истраживања битно доприносе пољопривредном расту, уз високу стопу повраћаја уложених средстава и за релативно кратак период. Неке студије показују да су јавне инвестиције у овај сектор допринеле са 25 до 50 % расту пољопривреде САД. Вид. Røling Niels, (1988), *Information Systems in Agricultural Development*, Cambridge University Press, New York, с. 192-193. Такође и А. W. van den Ban, H. S. Hawkins, (1996), *Agricultural Extension*, Blackwell Science, Oxford, UK, с. 15

образовне процедуре, у побољшању фармерских метода и техника, повећавајући ефикасност производње и доходак, побољшавајући њихов ниво живота и подизање друштвених и образовних стандарда¹.

Овај, као и многи други рани концепти „просвећеног“ саветодавства, како их дефинише Leuwis, заснива се на веровању да су пољопривредне и друге сродне науке и резултати научних истраживања „мотор“ модернизације пољопривреде, те да ће „усвајањем научно заснованих иновација, и утемељењем њихових поступака и одлука у рационалне научне вештине и процедуре, фармери и пољопривреда имати готово аутоматску корист“².

Показало се, нарочито од 70-их година 20. века и касније, да сцијентистички став о значају пољопривредних наука и резултатима њихових истраживања као неутралним и објективним чиниоцима прогреса пољопривреде нема оправдања онолико колико се веровало³, и да су процеси ширења и увођења научно заснованих и других иновација, као и промене које тај процес изазива у самој фармерској пракси, врло сложени⁴.

То се одразило и на схватање пољопривредног саветодавства и његове улоге. Уместо саветодавства са наглашеном образовном димензијом, развија се нови концепт према коме се улога саветодаваца и саветодавних организација схвата као **подршка фармерима у одлучивању и решавању** властитих проблема, при чему фармери, у процесу комуникације са саветодавцем, имају врло активну улогу с циљем да се мотивишу и оспособе да самостално решавају своје проблеме. Типичан пример таквог схватања јесте схватање А. W. van den Bana који саветодавство, у развијенијој форми, дефинише као **процес** у коме саветодавци треба да помогну фармерима да **анализирају** своју садашњу и очекивану ситуацију; да **постану свесни** својих проблема и остваре увид у њих; да повећају и боље организују **своје знање**; да донесу **оптималан избор** за решавање својих проблема у складу са објективним могућностима и алтернативама, и да се у складу са тим **одговорно** понашају; да саветодавци повећају **мотивацију** фармера да

¹ Наведено према, Cees Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), с. 23

² Исто, с. 23

³ Вид. Richard Levins, (1990), *Nauka i progres: sedam progresističkih mitova*, Ekonomika poljoprivrede, број 7-8, Београд, с. 309-315. Шире о сцијентистичком схватању и критици тих гледиште у: Peter Berger, (1991), *Sociologija u novom ključiu*, Градина, Ниш. О етичким и другим проблемима проблемима истраживања у биотехнологији у: Frensis, Fukujama, (2003), *Naša posthumana budućnost, Posledice biotehnoške revolucije*, CID, Podgorica.

⁴ Cees Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), с. 129-143

спроводе своје одлуке и да им помогну да побољшају властите вештине у **процесу одлучивања** приликом решавања проблема на својим фармама¹.

У најновије време развио се и **трећи концепт** саветодавства. Он је настао као последица најновијих промена у пољопривреди и селу, али и сазнања да ефекти саветодавства не зависе само од односа саветодавац – фармер, већ да на промене у фармерској пољопривреди утичу како ендогени тако још и више **егзогени** чиниоци који произилазе из сфере глобалног друштва и регионалних и локалних специфичности. Тај концепт би се могао условно дефинисати као динамичан **процес изградње мреже односа друштвеног учења и преговарања**, у који су укључени сви актери од којих зависе промене у фармерској пракси и селу. У те актере спадају фармери и њихове породице, њихова локална знања и културе, саветодавци и саветодавне организације, образовне и научноистраживачке организације у пољопривреди, фармерске асоцијације и невладин сектор, произвођачи инпута за пољопривреду, прометне организације и банке, локалне институције и институције глобалног друштва, нарочито министарства пољопривреде од чијих мера директно зависе промене у пољопривреди и руралним друштвима.

У оквиру овог концепта полази се од неколико основних принципа чије је практично остварење довело до значајних промена **циљева, функција и садржаја** саветодавства, као и карактера саветодавног рада у односу на претходне концепте и саветодавну праксу. (1) Саветодавство није једносмеран процес који се одвија на релацији саветодавац – фармер, него **вишесмеран** процес у коме учествују фармери, саветодавци и све друге институције и организације које су релевантне за промену фармерске праксе; задатак саветодаваца је знатно сложенији јер треба да анимирају све актере, препознају њихове различите интересе који су често противречни и супротни интересима фармера и сл. (2) Сходно овоме, уместо раније оријентације према **индивидуалним променама** (на нивоу појединачних фарми), задатак саветодавства је да обезбеди усвајање **нових (колективних) образаца координације** у активностима свих релевантних актера од којих промене фармерске праксе зависе. (3) Потребно је напустити ранију праксу, која се показала погрешном, по којој је саветодавство функционисало на чврсто **дефинисаним упутствима, регулативи и планирању** „одозго“; уместо тога, цео процес и праксу **треба децентрализовати**, планирање треба да се одвија „одоздо према горе“ уз високу **патриципацију** свих актера, пре свега фармера и локалних заједница. (4) Потребно је темељно променити само

---

¹ Према А. W. van den Ban, H. S. Hawkins, (1996), с. 11. Види Cees Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), с. 24-25

схватање о променама фармерске праксе, иновацијама, ширењу иновација и увођењу иновација; кључни моменат састоји се у промени схватања да иновације и промене фармерске праксе немају само своју **материјално-техничку компоненту**, како се дуги низ деценија мислило, него и **социјално-организациону** која је подједнако битна и најчешће пресудна за успех саветодавног рада у промени фармерске праксе¹.

Ових неколико основних напомена о еволуцији саветодавства у великој мери одсликавају и **развој саветодавне праксе појединачних земаља**. Мање развијена друштва, са својим „саветодавством“, још нису достигла ни ступањ **ране фазе** у којој је главни задатак саветодаваца да успешно пренесу производно-техничка знања фармерима; саветодавство других, развијених земаља је у **раној фази** или у фази пружања **подршке фармерима да донесу добре одлуке, развију свест о властитим проблемима и знања и вештине како да их превазиђу**; најразвијеније земље, као што је нпр. Холандија, већ увелико „практикују“ саветодавство као **мрежу односа друштвеног учења и преговарања свих актера од којих зависи промена фармерске праксе**, даљи развој пољопривреде и села као друштвене заједнице (проблеми односа пољопривредног саветодавства и руралног развоја).

Пољопривреда саветодавна служба Војводине: основна обележја и развој локалне саветодавне организације и програм запошљавања пољопривредних стручњака

Окосницу пољопривредне саветодавне службе Војводине чини 13 пољопривредних станица (агрозаводи, агроинститути). Од раних шездесетих година када су основане, пољопривредне станице су првенствено деловале на унапређењу друштвеног сектора пољопривреде. Последњих неколико година очљиво је померање тежишта њиховог рада према сељачкој пољопривреди.

Ако бисмо досадашњи рад пољопривредних станица сврстали према претходно наведеним концептима пољопривредног саветодавства, може се

---

¹ Cees Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), исто, с. 26. О партиципативном приступу вид. Самарџија, Ј., (2004), *Примена партиципативних метода у руралносоциолошким истраживањима и планирању руралног развоја*, Економика пољопривреде, година LI, број 1-2, Београд. О партиципацији у контексту пољопривредног саветодавства. Вид. Cees Leuwis, с. 247- 259; такође и Hartmut A., Herbert B., Georg D., Eberhard G., Volker H., Peter K., Gerhard P., Rolf S., (1989), *Rural Development Series, Agricultural Extension, Vol. 1, Basic Concepts and Methods*, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, Eschborn, с. 48-51.

закључити да се стручњаци пољопривредних станица Војводине претежно баве преношењем (трансфером) знања и технологија (рана фаза). То ће несумњиво бити њихов основни задатак и у будућности, имајући у виду налазе из емпиријских истраживања ставова пољопривредних стручњака о недостатку производно-техничких знања војвођанских сељака.¹

Констатацију да се стручњаци пољопривредних станица Војводине претежно баве преношењем производно-техничких знања потврђују информације из таб. бр.1. Подаци показују врло високо учешће (82,6%) савета из групе производно-техничких знања, при чему је, последњих година, дошло до благог померања у раду стручњака пољопривредних станица према новим областима саветодавног рада (комерцијални савети 9,3%, рад на едукацији – 6,8% и рад на оснивању асоцијација произвођача – 1.3%)².

---

¹ Вид. Самарџија, Ј., Ж. Петровић, Д. Јанковић, (2003), *Знање и модернизација пољопривредне производње*, „Развој и структурне промене аграрне привреде и руралних подручја“, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде и социологију села, Нови Сад

² Информације из табеле бр. 1 настале су на основу Типологије савета и услуга. На Типологији су радили Ж. Петровић, Д. Јанковић и Ј. Чикић, за потребе пољопривредних станица Војводине и Секретаријата пољопривреде, водопривреде и шумарства АП Војводине. На статистичкој обради података радили су Д. Јанковић и М. Миладиновић. Податке је презентовао Д. Јанковић на I Конференцији саветодаваца одржаној 29. 06. 2006. Вид. такође и Петровић, Ж., Јанковић, Д., Самарџија, Ј., (2004), *Обележја саветодавног рада пољопривредних станица Војводине*, Тематски зборник *КАПИТАЛ У ПОЉОПРИВРЕДИ*, Економски факултет – Суботица, Институт за економику пољопривреде – Београд, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде и социологију села – Нови Сад, Палић. Различита заступљеност савета појединих група стручњака резултат је њихове неједнаке заступљености у укупном броју запослених (ратари 43, сточари 25, заштитари 24, воћари и виноградара 5).

Табела 1. Структура савета и услуга пољопривредних станица Војводине за период јул – децембар 2005. године

Table 1: Structure of advises and services of agricultural stations in Vojvodina for period of July - December 2005.

Група савета и услуга	Ратарство		Сточарство		Заштита биља		Воћарство и виноград.		УКУПНО	
	број	%	број	%	број	%	број	%	број	%
1. Преношење производно техничких знања	8.582	79	6.712	86,4	4.743	83,3	759	89	20.796	82,6
2. Рад на оснивању асоцијација произвођача	172	1,6	124	1,6	41	0,7	0	0	337	1,3
3. Комерцијални савети	1.260	11,6	690	8,9	336	5,9	47	5,5	2.333	9,3
4. Едукација	844	7,8	243	3,1	574	10,1	47	5,5	1.708	6,8
УКУПНО	10.858	100	7.769	100	5.694	100	853	100	25.174	100

Извор: Подаци Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство АП Војводине

Табела 2. Пољопривредне станице Војводине према основним обележјима
Table 2. Agricultural stations of Vojvodina by basic features

Обележје	Број
Укупан број запослених	265
Број стручњака	144
Број саветодаваца	82
Укупан број пољ. газдинстава	198.486
Укупна обрадива површина коју покрива станица у ha	1.629.145

Извор: Подаци Покрајинског секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство АП Војводине

За пољопривредно саветодавство сваког друштва веома је важно, поред осталог, да се успостави оптималан однос између броја стручњака и

аграрног контекста у коме они делују. У Војводини постоји изразита неусклађеност између броја стручњака, посебно броја саветодаваца, и укупног броја пољопривредних газдинстава и обрадивих површина (табела 2)¹. Са становишта унапређења производње овакво стање је неодрживо, а његове последице огледају се у томе што огроман број газдинстава и даље неће бити обухваћен саветодавним радом, нарочито „средња“ и „мала“ породична газдинства којих је у Војводини највише и чији ће привредни и социјални значај бити и даље веома важан.²

Пољопривредним станицама Војводине предстоје корените реформе које ће једним делом зависити од самих станица и њихове спремности да уведу промене, а другим делом од државе и њене саветодавне политике. Те реформе несумњиво треба **истовремено** да обухвате неколико области, почев од **повећаног издавања средстава** за саветодавство, **кадровско** јачање - нарочито успостављање повољније **кадровске структуре** - планску и систематску **едукацију** саветодаваца, развој саветодавних **програма** и њихово усмеравање према **потребама** сељака, јачање **менаџмента и планирања** саветодавног рада и друго, па све до решавања **власничког статуса** пољопривредних станица, о чему код нас има неразумевања, погрешних и поједностављених схватања који су последица парцијалних а не општих (националних) интереса и интереса наше сељачке пољопривреде.³

¹ Примера ради, у Словенији, која је и у СФРЈ имала најразвијеније саветодавство у односу на остале републике, и чија пољопривреда нема ни приближно тако важну улогу у привредном развоју као пољопривреда у привредном развоју Војводине, у 2000-тој години у пољопривредној саветодавној служби Словеније радило је 308 пољопривредних стручњака. (Дејан Јанковић, (2003), *Пољопривредно саветодавство развијених земаља и земаља у развоју – Пример Немачке и Словеније*, „Компатибилност аграрне политике СЦГ и заједничке аграрне политике ЕУ“ – тематски зборник, Институт за економику пољопривреде – Београд, Департаман за економику пољопривреде и социологију села – Нови Сад, Економски факултет – Суботица, Београд, с. 223.) Аграрни контекст њиховог рада је следећи: 86.467 газдинстава и 485.879 ха пољопривредних површина. Tinca, S., Volk, (2004), *Uticaј agrarne politike na razvoj poljoprivrede Slovenije u periodu tranzicije i uključenja u Evropsku uniju*, (Doktorska disertacija), Društvo agrarnih ekonomista Slovenije, Društvo agrarnih ekonomista Srbije, Beograd, s. 124

² О привредном али и социјалном значају саветодавства за мање комерцијална породична газдинства вид. Hartmut A., Herbert B., Georg D., Eberhard G., Volker H., Peter K., Gerhard P., Rolf S., (1989), с. 21- 41.

³ О јавном (државном) и приватном саветодавству, њиховим предностима и недостацима и условима под којима могу да функционишу вид. A. W. van den Ban, H. S. Hawkins, (1996), с. 254-259; Cees Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), с. 329-350; Hartmut A., Herbert B., Georg D., Eberhard G., Volker H., Peter K., Gerhard P., Rolf S.,

Доношењем Правилника о организацији и раду пољопривредне саветодавне службе АП Војводине¹, стекли су се основни нормативно-институционални услови за реформу пољопривредних станица Војводине у правцу стварања једне модерне организације пољопривредног саветодавства. У поређењу са досадашњом праксом то је видљиво у најмање пет кључних области. (1) Одвојен је саветодавни рад од делатности које имају тзв. контролну функцију. Ово има дугорочни значај обзиром да су се ове две основне групе делатности до сада „преклапале“, онемогућавале да се схвати суштина саветодавства а саветодавство од стране пољопривредних стручњака у станицама често поистовећивало са контролним и другим делатностима. (2) Унутар пољопривредних станица, сходно овоме, дошло је до „издвајања“ стручњака који ће се бавити само или највећим делом саветодавним пословима, што до сада није било могуће. (3) Постигнута је сагласност да сваки саветодавац, током сваке три године, обавља саветодавне активности са 50 тзв. одабраних (огледних) газдинстава; ово је врло значајно повећање у односу на претходни период јер ће тиме у сваком трогодишњем циклусу укупно саветодавним радом бити обухваћено око 3.500 породичних газдинстава Војводине. (4) Уведене су новине у самом саветодавном раду, при чему су најзначајније оне које захтевају саветодавцима да примењују савремене методе саветодавног рада, као и обавеза да пролазе кроз континуирану едукацију. (5) У овој години биће успостављен јединствен Информациони систем који ће бити моћно аналитичко средство за даљи развој саветодавства, повећање одговорности у раду и успостављање рационалне и оптималне саветодавне политике Војводине.²

(1989), с. 201-209. У САД, држави и друштву где је приватна својина основна и најбоље заштићена вредност, пољопривредно саветодавство је на пољопривредним државним универзитетима. У Словенији је у оквиру Пољопривредно-шумарске коморе, у Хрватској и Мађарској при њиховим министарствима пољопривреде. Став је ових аутора да би држава Србија своје пољопривредно саветодавство требала интензивно да јача најмање наредних једну деценију, и да тек после тога почне евентуално да разматра модалитете његове „приватизације“. Од развијених земаља једино је Холандија „приватизовала“ своје саветодавство. Тај процес је трајао скоро 10 година, а Холандија је пре тога имала готово стогодишњу и успешну традицију јавног саветодавства. Шире о искуству Холандије вид. Дејан Јанковић, (2006), *Организациони модели пољопривредног саветодавства у Немачкој*, Економика пољопривреде, год. 53, Тематски број (13-667), Београд

¹ Вид. Службени лист АПВ, бр 21/02, 2006.

² На Информационом систему од 2005. године ради истраживачки тим Центра за рурални развој и едукацију пољопривредних саветодаваца при департману за економику пољопривреде и социологију села Пољопривредног факултета у Новом Саду. Информациони систем обухвата: Типологију савета и услуга којим се

Но и поред ових институционалних решења и побољшања која су већ сада видљива, пољопривредном саветодавству Војводине недостаје **адекватна територијална организација**, која нема само просторне атрибуте него суштински упућује на **недостатке системског карактера**. Искуства показују да оптимална организација саветодавства, која би била делотворна тако што ће омогућити да саветодавном службом буде обухваћен што је могуће већи број фармера (најважнији циљ саветодавства), нужно подразумева развој локалне саветодавне службе унутар целовитог саветодавног система. Овај недостатак није непознат и он је констатован и у једном ранијем истраживању на основу упитника којим су испитивани ставови пољопривредних стручњака у 13 пољопривредних станица Војводине.¹ У организационом погледу слично решење постоји и у Хрватској. У саветодавној служби при министарству пољопривреде те државе запослено је укупно 216 особа, при чему 22 саветодавца у 10 одељења са седиштем у министарству и 194 (89,8 %) саветодаваца у 21 подружници и 94 подручних уреда на нивоу жупанија и локалних заједница².

Због недостатка средстава³ али и других разлога у догледно време територијално уобличавање саветодавне организације Војводине

региструје саветодавни рад, Картон одабраног (огледног) газдинства којим се региструје широк круг свих релевантних информација/обележја газдинства и наменски Софтвер који омогућава повезивање свих информација и њихову статистичку обраду.

¹ Вид. Петровић, Ж., Јанковић, Д., (2002), *Организација саветодавства у пољопривреди Војводине*, Летопис научних радова Пољопривредног факултета у Новом Саду, година 26, број 1, Нови Сад, с. 141-142. Истраживање на основу упитника обављено је 2002. године на основу потпуног обухвата пољопривредних стручњака у свим станицама Војводине. На питање **На који би начин требало организовати локалну пољопривредну службу и селу/селима**, 23% стручњака је навело да треба формирати потпуно нову локалну службу, 38% да је то могуће остварити темељном реорганизацијом тадашњих земљорадничких задруга, 19% је мишљења да ту улогу могу да преузму постојеће земљорадничке задруге, 20% није имало став или није одговорило на питање.

² Информације су добијене љубазношћу Марине Миксић из ХЗПСС. Вид. www.hzps.hr. У реконструкцији саветодавства Хрватске учесовала је Светска банка за развој, техничком помоћи и финансијским средствима. Од 1994 до 2004. године, индекс пораста запослених у саветодавству ове државе је 1,84. У Србији и Војводини кретање броја запослених од 1990 креће се обрнуто, „силазном путањом“. Вид. М Шеварлић, (2003), *Нова улога саветодавне службе у развоју села Србије*, Економика пољопривреде, бр. 2, Београд, с. 148

³ У 2006. години укупан покрајински буџет за саветодавни рад 13 пољопривредних станица износио је 112 300 000 динара. Поређење са развијеним земљама је крајње

највероватније неће бити могуће. Проблем се, ипак, може превазићи тако што ће се постепено стварати локална саветодавна организација која, под повољнијим околностима, може да прерасте у професионалну организацију, и која би се развијала и била у систему садашњих пољопривредних станица.

Табела 3. Незапослена стручна лица у пољопривреди на територији АПВ на дан 30. 09. 2006. године

Table 3. Unemployed expert personal in agriculture on APV territory on 30.09.2006.

Степен стручне спреме	Произвођачи биља	Сточари, живинари	Ветеринари	Остало	Укупно
Виша школа и факултет	1.125	218	78	347	1.768
Остало	7.634	784	1.177	8.965	18.560
УКУПНО	8.759	1.002	1.255	9.312	20.328

Извор: Прерачунато на основу података Националне службе за запошљавање, Покрајинска служба за запошљавање, Нови Сад

Локалну организацију је могуће формирати од сада незапослених пољопривредних стручњака. Према подацима Националне агенције у 2006. години (таб. бр. 3) има укупно 20 328 незапослених пољопривредне струке, при чему је, за локалну саветодавну организацију битна група од 1 768 незапослених стручњака са факултетским и вишим образовањем. Већина из ове групе незапослених живи у селима или мањим градовима. Већ у овој години могуће је формирати мрежу од најмање 80 локалних саветодаваца од незапослених пољопривредних стручњака. У наредне две године та група би могла бити двоструко већа. У различитим модалитетима запошљавања, цена радног места локалних саветодаваца и стандарди њихових радних места осетно су мањи него сада запослених стручњака – саветодаваца у пољопривредним станицама. Потребно је осмислити **програм развоја**

непримерено, али, као илустрацију, треба навести да је крајем 90-их година учешће буџетских средстава за пољопривредно саветодавство (и истраживања) у Холандији износило 360 милиона УСА долара, и да је тих година у владином сектору саветодавства те државе радило 600 теренских саветодаваца, 200 саветодаваца за социјално-економска питања и проблеме и 2.500 консултаната и техничких саветника. Вид. Røling Niels, (1988), с. 197-198

локалне саветодавне службе и запошљавања локалних саветодаваца, а основне претпоставке од којих зависи реализација ове идеје су следеће:

1. Неопходно је да се локална саветодавна служба, у институционалном и сваком другом погледу, формира и развија у систему садашњих пољопривредних станица; потребно је увести менторски рад саветодаваца из пољопривредних станица у односу на локалне саветодавце, донети одговарајуће програме саветодавног рада, установити поделу рада и одговорности.
2. Неопходно је да се програмски обједине делатности и сви релевантни ресурси Националне службе за запошљавање, Секретаријата за пољопривреду, водопривреду и шумарство и других секретаријата ИВ Војводине, као и институција и организација локалне самоуправе у месту живљења локалних саветодаваца.
3. Пресудан значај за реализацију ове идеје имаће едукација локалних саветодаваца, посебно едукација о томе шта је саветодавство, који су његови циљеви и значај и нарочито едукација о савременим методима саветодавног рада у пољопривреди. Едукацију у вези са овим проблемима успешно може да обави екипа Центра за рурални развој и едукацију саветодаваца при Департману за економику пољопривреде и социологију села, Пољопривредног факултета у Новом Саду. Едукација треба да се одвија континуирано, током наредне три године и да следи идеје које су већ познате и потврђене у искуству других земаља.¹
4. Потребно је обезбедити евалуацију и мониторинг програма развоја локалне саветодавне службе, и саветодавног рада локалних саветодаваца, с циљем да се на време уоче и отклоне проблеми у раду. Евалуацијом и мониторингом треба обухватити не само локалне саветодавце и њихове менторе (саветодавце из пољопривредних станица) него и њихове клијенте – сељацима из локалних средина који су „објекти“ саветодавног рада.

Литература:

1. W. van den Ban, H. S. Hawkins, (1996), *Agricultural Extension*, Blackwell Science, Oxford, UK
2. Cees Leuwis, A. W. van den Ban, (2004), *Communication for rural innovation: Rethinking agricultural extension*, Blackwell Publishing, Oxford, UK

---

¹ Вид. Hartmut A., Herbert B., Georg D., Eberhard G., Volker H., Peter K., Gerhard P., Rolf S., (1989), с. 209-233.

3. Frensis, Fukujama, (2003), *Naša posthumana budućnost, Posledice biotehno­loške revolucije*, CID, Podgorica
4. Hartmut A., Herbert B., Georg D., Eberhard G., Volker H., Peter K., Gerhard P., Rolf S., (1989), *Rural Development Serias, Agricultural Extension, Vol. 1, Basic Concepts and Methods*, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH, Eschborn
5. Peter Berger, (1991), *Sociologija u novom ključu*, Gradina, Niš
6. Richard Levins, (1990), *Nauka i progres: sedam progresističkih mitova*, Ekonomika poljoprivrede, broj 7-8, Beograd
7. Röling Niels, (1988), *Information Systems in Agricultural Development*, Cambridge University Press, New York
8. Tinca, S., Volk, (2004), *Uticao agrarne politike na razvoj poljoprivrede Slovenije u periodu tranzicije i uključenja u Evropsku uniju*, (Doktorska disertacija), Društvo agrarnih ekonomista Slovenije, Društvo agrarnih ekonomista Srbije, Beograd
9. www.hzps.hr
10. Дејан Јанковић, (2003), *Пољопривредно саветодавство развијених земаља и земаља у развоју – Пример Немачке и Словеније, „Компатибилност аграрне политике СЦГ и заједничке аграрне политике ЕУ“ – тематски зборник, Институт за економику пољопривреде – Београд, Департман за економику пољопривреде и социологију села – Нови Сад, Економски факултет – Суботица, Београд*
11. Дејан Јанковић, (2006), *Организациони модели пољопривредног саветодавства у Немачкој*, Економика пољопривреде, год. 53, Тематски број (13-667), Београд
12. М Шеварлић, (2003), *Нова улога саветодавне службе у развоју села Србије*, Економика пољопривреде, бр. 2, Београд, с. 129-157
13. Петровић, Ж., Јанковић, Д., (2002), *Организација саветодавства у пољопривреди Војводине*, Летопис научних радова Пољопривредног факултета у Новом Саду, година 26, број 1, Нови Сад
14. Петровић, Ж., Јанковић, Д., Самарџија, Ј., (2004), *Обележја саветодавног рада пољопривредних станица Војводине*, Тематски зборник **КАПИТАЛ У ПОЉОПРИВРЕДИ**, Економски факултет – Суботица, Институт за економику пољопривреде – Београд, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде и социологију села – Нови Сад, Палић

15. Самарџија Ј., Чобановић К., Петровић Ж., Јанковић Д., (2004), *Кадровски потенцијал пољопривредних станица Србије*, Економика пољопривреде, година LI, број 3-4, Београд
- Самарџија, Ј., (2004), *Примена партиципативних метода у руралносоциолошким истраживањима и планирању руралног развоја*, Економика пољопривреде, година LI, број 1-2, Београд
16. Самарџија, Ј., Ж. Петровић, Д. Јанковић, (2003), *Знање и модернизација пољопривредне производње*, „Развој и структурне промене аграрне привреде и руралних подручја“, Пољопривредни факултет, Департман за економику пољопривреде и социологију села, Нови Сад
17. Службени лист АПВ, бр. 21/02, 2006

Примљено: 14.03.2007.

Одобрено: 30.03.2007.

UDC: 631.117:331.5024.54

DEVELOPMENT OF LOCAL AGRICULTURAL EXTENSION SERVICE AND EMPLOYMENT OF AGRUCULTURAL EXPERTS

Zivojin Petrovic, Ph.D.assistant professor
Marica Miladinovic, researcher
Marina Novakov, researcher

Department for economics of agricultureand rural sociology
Faculty of Agriculture, Novi Sad

Abstract

Agricultural extension is one of the most important aspects on which modernization of agriculture and rural areas in Vojvodina depend. Unfortunately, in relation to the farmer's needs, extension in Vojvodina is not developed enough. In Vojvodina, currently operate 13 agricultural stations and only 82 experts whose primary goal is to provide extension. Problem could be relatively successfully solved by creating local extension service consisting of agricultural experts who have lost /or will loose/ their jobs and those who were unemployed until now. Local extension service would be part of current system of agricultural stations and their extension programs.

Keywords: agricultural extension, local extension service, employment program for agricultural experts in local extension service.

Author's address:

Dr Živojin Petrović,
Poljoprivredni fakultet
Trg Dositeja Obradovića 8
21 000 Novi Sad
Tel: 021/ 485 3328
e-mail: zpetrovic@polj.ns.ac.yu